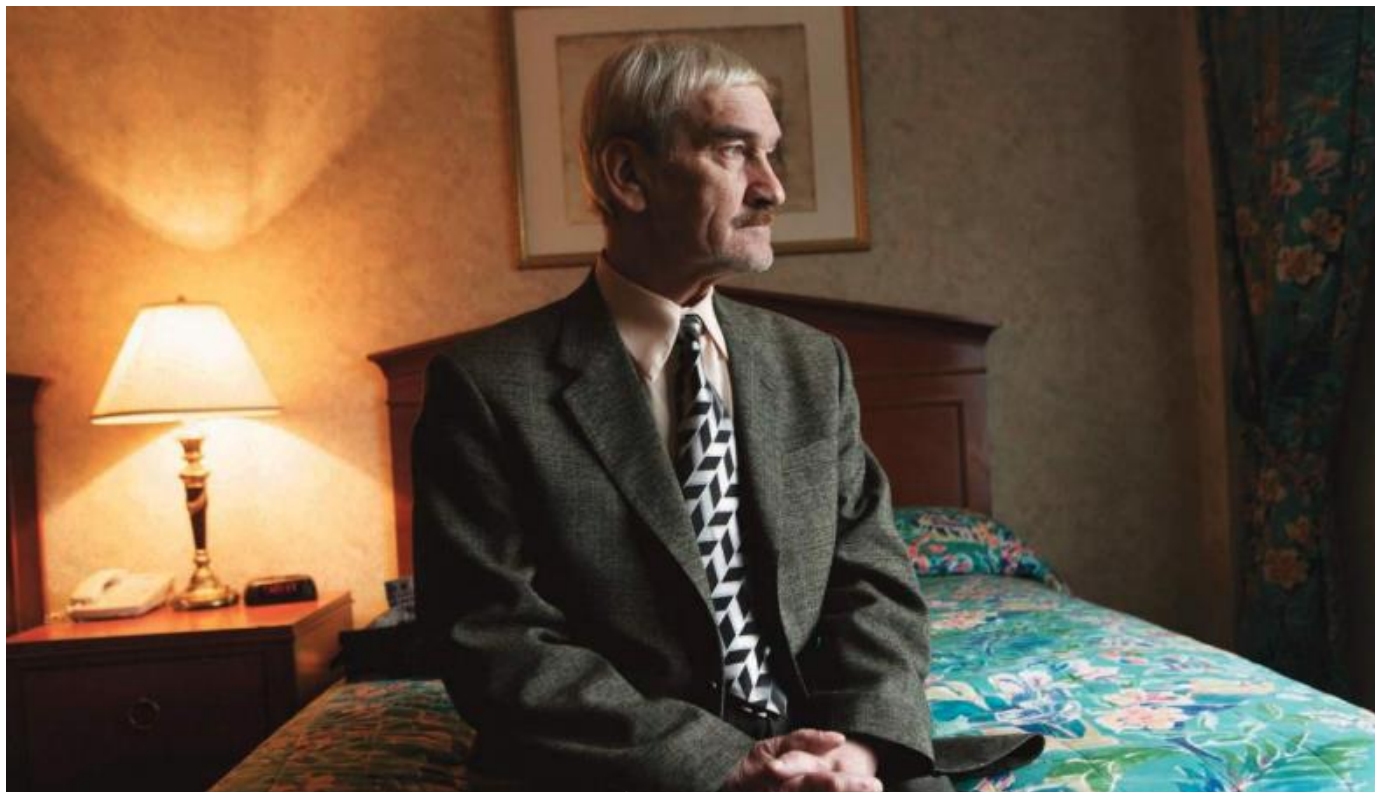

Stanislav Petrov: Manden, der reddede verden

Den tidligere sovjetiske oberstløjtnant Stanislav Petrov er en af historiens oversete helte. Hans liv og hans person skildres nu i en dokumentarfilm.

Filmen 'The Man Who Saved the World' er en medrivende skildring af den tidligere sovjetiske oberstløjtnant Stanislav Petrovs liv. Det er samtidig fortællingen om et helt afgørende moment i den kolde krig. (Foto: Statement Film)

15 juni 2015 - af Henrik og Helle Stub, cand. scient'er i astronomi, fysik og matematik

Stanislav Petrov er ikke noget kendt navn, men vi har alle grund til at være dybt taknemmelige over, hvordan han handlede 26. september 1983.

Netop ved at gøre ingenting forhindrede han verden i at blive kastet ud i en atomkrig på grund af en teknisk fejl. Der er nu kommet en film om denne sovjetiske oberstløjtnant - men først lidt om baggrunden for filmen.

Officerer holdt øje 24 timer i døgnet

I september 1983 var den kolde krig på sit højeste. Med til at øge spændingen mellem USA og Sovjet var, at et sovjetisk jagerfly 1. september havde skudt et koreansk passagerfly ned, hvilket kostede 269 mennesker livet.

26. september var NATO netop begyndt på militærøvelser, der af Sovjet blev anset som meget provokerende – ikke mindst fordi de omfattede simulerede raketangreb.

Sovjet havde reageret ved at sætte deres atomstyrker i forhøjet beredskab og varslet KGB-agenter i vesten om at berede sig på atomkrig.

Det var i denne situation, at hændelsen fandt sted, og da en raket kan flyve fra USA til Sovjet på en halv time, sad officerer døgnet rundt for at holde øje med, om modparten opsendte raketter.

Kosmos-satellit startede næsten 3. Verdenskrig

På det tidspunkt var de gamle radaranlæg ved at blive erstattet af satellitter, der kunne spore en raketopsendelse i det øjeblik, den fandt sted, ved at måle den infrarøde varmestråling fra raketflammen.

Sovjet havde et system af varslings satellitter kaldet OKO eller øje. For at sikre en konstant overvågning af USA var der flere af disse satellitter i rummet.

Tilfældet ville, at den satellit, som næsten startede 3. Verdenskrig, var Kosmos 1382. Den var opsendt året forinden i juni 1982 i en meget aflang bane mellem 600 og 40.000 kilometer over Jorden.

Da klokken var lidt over midnat i Moskva 26. september 1983, befandt Kosmos 1382 sig 32.000 kilometer over Europa, som da henlå i mørke.

Skillelinjen mellem nat og dag strakte sig hen over Nordpolen, og set fra Kosmos 1382 lå USA næsten skjult bag det arktiske isdække. Alligevel kunne satellitten skanne himlen over Malmstrom Air Force Base i staten Montana, hvor talrige Minuteman raketter i underjordiske siloer var parate til opsendelse med minutters varsel.

Compuerne gav en falsk melding

Meningen var, at Kosmos 1382 skulle finde raketterne, når de var kommet så højt op, at de blev set mod baggrund af det sorte verdensrum. Det skulle sikre mod falske alarmer af lys, der blev reflekteret af sne eller skyer.

Men teorien havde ikke taget højde for alle muligheder, og netop 26. september lå der meget højtliggende skyer over Malmstrom. Desuden stod Solen på en sådan måde, at skyerne kom til at virke som spejle, der kastede sollyset direkte ind mod satellittens infrarøde teleskoper.

Resultatet blev, at computerne tog fejl af sollyset og gav melding om, at der nu blev opsendt raketter fra Malmstrom.

I dag ved vi, at det var det, der skete. Men da alarmen lød i bunkeren Serpukhov-15 uden for Moskva lidt efter midnat, var der ingen grund til at tro andet, end at alarmen var ægte. Til alt held var det Stanislav Petrov, som på det tidspunkt havde kommandoen.

Han kunne ikke ene mand have startet en atomkrig, men hvis han havde sendt alarmen videre til sine overordnede, var der al mulig grund til at tro, at de ville have beordret et gengældelsesangreb, når man tager den politiske situation i betragtning.

De amerikanske raketter ville jo ramme Sovjet mindre end en halv time senere, så der var ikke meget tid til at tænke sig om.

Petrov; en gammel, bitter og fortrukken mand

Her er det så, at filmen giver et portræt – og måske en forklaring – på, hvorfor Petrov ikke reagerede som forventet af overkommandoen.

I filmen møder vi Petrov som en gammel, bitter og noget fortrukken mand, der lever i fattigdom og i et ufatteligt rod.

Her er det bemærkelsesværdigt, at det i det meste af filmen er Petrov selv, der optræder. Kun ved scenerne i bunkeren i 1983 er det en skuespiller, der spiller den unge Petrov.

Ikke sært, at det har taget lang tid at få optaget filmen, for som det tydeligt fremgår, har det krævet, at der blev opnået en stor tillid mellem Petrov og den danske instruktør Peter Anthony.

Gradvist bliver det klart, at hans situation i dag ikke alene er et resultat af den beslutning, han traf i 1983. Nok blev han ikke behandlet godt af det militære system, men lige så vigtige var hans private tragedier.

Petrov var ikke en, der bare fulgte reglerne

Petrov fortæller, at han bogstavelig talt blev smidt ud hjemmefra som 17-årig til militæret, så familien ikke længere havde et ansvar for ham. Det traume ser ud til at have forfulgt ham gennem det meste af livet.

Selvom det ikke fremgår af filmen, må han have været usædvanlig godt begavet.

Han blev officer og kom til at arbejde med den nyeste teknik og herunder den militære rumteknologi. Alligevel følte han sig ikke lige så meget som militærperson, som kollegaerne gjorde.

Det usædvanlige ved Petrov var, at han ikke bare fulgte regler og protokol, som det var sædvane i det sovjetiske system, men forsøgte at tænke selv.

I 1983 havde han fået rang af oberstløjtnant samt det meget betydningsfulde hverv at kunne være leder af et af de hold, som døgnet rundt holdt øje med, om der var et raketangreb undervejs.

Men på hjemmefronten var der kommet nye problemer, da hans hustru var blevet syg af kræft.

Petrov løber en risiko

Ved hændelsen 26. september var han ved et tilfælde blevet kaldt ind som afløser for en syg kollega. Vagten startede normalt, og filmen viser nu meget dramatisk, hvad der skete i bunkeren.

Pludselig lyder alarmerne med høje sirener og røde lamper – en raket ser ud til at være opsendt fra en base i USA. Lynhurtigt bliver det bekræftet, at alle 30 sikkerhedsniveauer er passeret, så alt tyder på, at det er alvor – især da der lidt senere kommer alarmer om yderligere fire raketter.

Forgæves søger Petrov at få en bekræftelse fra de officerer, der overvåger området fra tv-kameraer, der også er i satellitten. Han forsøger endda at få fat i en overordnet officer, men det lykkes ikke, da officeren ikke vil forstyrres, muligvis fordi han lige har været til en temmelig fugtig fødselsdagsfest.

Hans hold er heldigvis ret disciplineret, så de afventer, om han sender alarmerne videre. Men Petrov tøver, da han ved, at USA aldrig ville basere et angreb på blot fem raketter. Han træffer sin beslutning og afgiver melding om en falsk alarm.

Militæret skal finde en sydebuk

Først nogle nervepirrende minutter senere får han bekræftet fra radarmålinger, der ikke kan se nogle spor af raketter, at han har truffet den rigtige afgørelse.

Men han indrømmer, at han ikke på noget tidspunkt var helt sikker på, at han havde truffet den korrekte afgørelse – minutterne, hvor man ventede på radaren føltes så lange som år.

Fra militæret høster han ikke megen anerkendelse for sin resolute handling den nat. Det oplever Petrov, da han næste dag skal rapportere nattens hændelser.

I stedet for anerkendelse giver generalen ham en reprimande for ikke at have udfyldt en militær logbog. Han bliver ikke fyret, men dog degraderet noget, idet han overføres til en mindre betydningsfuld stilling.

Ledelsen er ikke meget for at indrømme tekniske fejl i varslings satellitterne, og det grundlæggende instinkt er at finde en sydebuk, så selve systemet går fri.

Petrov bliver hædret i USA

Efter nogen tid vælger han selv at forlade militæret, og så tager det personlige forfald for alvor fat. Han mister sin hustru efter mange års streng sygdom, og traumerne fra barndommen, især forholdet til moderen, kan han ikke slippe helt.

Han er ved at gå helt til bunds i alkoholisme. Det er her, vi går ind i filmen, hvor vi efter en del trængsler følger ham på en rejse til USA i 2006, hvor han skal holde en tale i FN og modtage en pris.

Undervejs er han til tider voldsomt ubehagelig over for sin ellers meget kompetente og velmenende tolk. Alligevel bliver han næsten rørende blød om hjertet, da han kommer til at møde sine idoler som Robert de Niro og Kevin Costner.

Ved filmens slutning spørger Costner, hvad der ville være sket, hvis atomkrigen var brudt ud i 1983. Petrov fortæller, at så havde vi ikke været her – flere hundrede millioner mennesker ville være døde, og store områder efterladt som ørken.

Petrov slår fast, at vejen frem så at sige må være, at blive ven med sin fjende, glemme fortiden og kunne tilgive.

I filmens slutscener møder vi dette tema igen – nu på det helt private plan, hvor han efter mange års bitterhed tager kontakt til sin nu 90-årige mor. Noget tyder på, at Petrov omsider har fundet lidt fred i sin tilværelse.

Filmene, der er en usædvanlig blanding af ren dokumentar og dramadokumentar, kan stærkt anbefales. Man skal nok være lidt tålmodig i begyndelsen, for filmene flakser lidt, før de finder sin endelige form, men det er værd at hænge ved.

Hvis du vil vide mere

I 2013 udkom en dansk bog om episoden: 'Manden der reddede verden' af Øjvind Kyrø på forlaget Peoples Press.

Desuden har vi selv omtalt episoden i vor bog 'Rejsen ud i Rummet – de første 50 år', Gyldendal 2007, ligesom den også bliver omtalt i vores kommende bog 'Ud i Rummet - historie, drømme og virkelighed', Videnskab.dk/AJOUR 2015.

<http://videnskab.dk/kultur-samfund/stanislav-petrov-manden-der-reddede-verden>